
ЗАРУБІЖНА НАУКА. МІЖНАРОДНЕ НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

УДК: 339.92:615.15

В.Б. Буторіна

Міжнародне співробітництво України у фармацевтичній галузі

У статті подано характеристику співробітництва фармацевтичних підприємств України з іншими країнами в експортно-імпортному напрямку та в напрямку налагодження партнерських відносин. Також проаналізовано перспективи співробітництва в цій галузі України з Російською Федерацією.

Постановка проблеми. Фармацевтична промисловість, за класифікацією ОЕСР [1], належить до наукоємних галузей і, за даними Євростату, є лідером у світі серед високотехнологічних галузей за створенням валової доданої вартості на зайняту особу. При цьому близько $\frac{1}{5}$ усіх витрат на НДДКР у світі припадає на фармацевтичне виробництво [2, 3]. Проте виробництво наукоємних груп фармацевтичних продуктів не задовольняє потреб внутрішнього ринку України, значною є доля імпортних препаратів, а орієнтація вітчизняних виробників на виготовлення генериків не дає змоги говорити про швидке завоювання світового фармацевтичного ринку [4; 5, с. 245; 6, с. 258]. Актуальним залишається питання співпраці вітчизняних фармацевтичних підприємств з іноземними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передумови російсько-українського інноваційно-технологічного співробітництва досліджують Л.І. Федулова, М.І.Комков, Г.Г.Балаян, Н.М. Бондарева. Перспективи налагодження співпра-

ці у фармацевтичній галузі між Росією та Україною досліджує Н.С.Клунко. Соціальним передумовам і наслідкам розвитку фармацевтичної галузі України, а також визначенню її ролі на світовому ринку лікарських засобів присвячує свої дослідження О.А. Мех. В. Черних розглядає кадровий потенціал фармацевтичної галузі України та інфраструктурне забезпечення її розвитку. Перехід фармацевтичного виробництва на відповідність світовим стандартам якості розглядає Ю. Подпруджніков. О. Собкевич і А. Шевченко розглядають інституційне забезпечення розвитку фармацевтики України. І. Костін і Л. Шиловський аналізують аспекти юридичного захисту лікарських засобів в Україні, у тому числі і генеричних.

Мета статті – розкрити досягнення та перспективи фармацевтичної галузі України в напрямку міжнародного співробітництва.

Зміст дослідження. Ступінь реалізації національних економічних ін-

тересів України неможливий без розгляду екзогенної сфери, специфіка якої полягає в поєднанні позитивних впливів зовнішнього середовища на країну і попередження можливих загроз її безпеці з боку зовнішніх факторів. Незважаючи на пріоритетність європейського вектору інтеграційних устремлінь України, реалізація її національних економічних інтересів не може обмежуватися лише цією площиною, оскільки значною мірою вона обумовлена й ефективністю налагодження стійких, взаємовигідних і довготривалих економічних зв'язків з країнами СНД, насамперед з Росією.

Українська влада не залишає даний напрямок співпраці без уваги. У грудні 2012 р. віце-прем'єр-міністр України, міністр охорони здоров'я України Раїса Богатирьова разом з представниками вітчизняних науково-медичних кіл провела зустріч з російськими фахівцями, у ході якої обговорювалися нові перспективні напрямки співпраці між Україною та Російською Федерацією в галузі розвитку передових медичних технологій. Ішлося, зокрема, про налагодження взаємодії у впровадженні новітніх розробок у галузі мікробіології. Учасники зустрічі висловилися за необхідність об'єднання зусиль як розробників, так і практичних працівників відповідних галузей – лікарів різної спеціалізації, фармацевтів, екологів, вірусологів, імунологів, спеціалістів сільського господарства – для успішного впровадження в практичну медицину передових технологій та новітніх лікарських засобів [7].

У галузі фармацевтичного виробництва між Україною та Росією ще за радянських часів існував тісний зв'язок. До розпаду СРСР Україна була на другому за обсягами (30%) місці з виробництва фармацевтичної продукції. Лідерство було у виробництві вітамінів, антибіотиків, антипіретиків та протизапальних препаратів, деяких серцево-судинних препаратів, рослинних екстрактів, стерильних бинтів та

аптечок першої допомоги. Проте синтез хімічних субстанцій, виробництво допоміжних речовин і сировини здійснювалося в інших республіках, у тому числі на території Росії (80% поставачальників), у нас же вироблялися готові лікарські засоби.

Оскільки Російська Федерація скоротила виробництво субстанцій з 80% до 10% від потреби галузі, то це відбилась негативно на українських виробниках лікарських засобів. З виробництвом субстанцій для антибіотиків в Україні ситуація є складною, але виготовляти їх здатні Новоград-Волинський завод кормових добавок, ПрАТ «Запоріжбіосинтез», Запорізький дослідний біохімічний завод концерну «Укрмедпром». Проблеми цього виробництва полягають у зношеності основних фондів підприємств, значній енергоємності виробництва, відсутності державної підтримки та сучасних технологій, високій іноземній конкуренції.

Фармацевтичний ринок України розвивається. Станом на лютий 2013 р., за даними Державного реєстру лікарських засобів України, у реєстрі є 13534 лікарських засобів (вітчизняних – 3942, імпортованих – 9592). Загальний обсяг аптечних продажів таких категорій товарів, як лікарські засоби, вироби медичного призначення, косметика та дієтичні добавки, за підсумком 2012 р. досяг 31,8 млрд грн за 1,96 млрд упаковок, перевищивши показник попереднього року на 16,9% у грошовому та на 4,5% у натуральному вираженні.

З кожним роком позиції такої категорії товарів «аптечного кошику», як лікарські засоби, зміцнюються; обсяг роздрібних продажів лікарських засобів збільшується. У 2012 р. порівняно з 2011 р. цей показник зріс на 17,4% у грошовому та на 5,5% у натуральному вираженні. У доларовому еквіваленті цей показник становив 3,4 млрд дол. США з темпом приросту 17,1%.

У розрізі ринкового статусу на українському ринку левину частку аптечної виручки складають традиційні

препарати – 47,9% у грошовому і 56,1% у натуральному вираженні. При цьому генерики акумулюють більше третини (36,3%) роздрібних продажів лікарських засобів у грошах. За темпами приросту аптечних продажів у грошовому вираженні в 2012 р. лідерами стали брендові генерики, у натуральному – оригінальні препарати.

За підсумками 2012 р. найсильніший вплив на зростання аптечної виручки мав індекс заміщення – 11,7%, що свідчить про зміщення структури споживання з дешевих на дорожчі лікарські засоби, а також про збільшення фізичного споживання препаратів [8].

Фармацевтичні ринки України та Росії є важливими для обох країн. Експорт Російської Федерації в Україну займає за обсягом V місце. ¼ експорту фармацевтичної продукції спрямовується в Україну, Казахстан, Узбекистан, Азербайджан, причому в Україну – 31%. Серед трьох країн (Україна, Білорусія, Казахстан) 89% російського експорту фармацевтичної продукції припадає саме на Україну. Одне з найбільших російських підприємств галузі, “Фармстандарт”, спрямовує половину свого експорту в Україну.

Значення російського фармацевтичного ринку для українського експорту є базовим. За 2010–2011 рр. приріст сукупного фармацевтичного ринку Російської Федерації склав 26%, причому 70% внутрішнього попиту задовольняє імпорт. Експорт України в цю країну займає I місце (25,3% експорту фармацевтичної продукції України), і це при тому, що Україна співпрацює в цій галузі з 195 країнами.

Бачимо, що значення російського ринку для України є більшим, ніж українського для Росії. Проте спільне виробництво продукції двома країнами ставить під загрозу завойовані підприємствами України позиції, оскільки потужна російська фармацевтична індустрія може у процесі налагодження співпраці потіснити вітчизняних виробників з українського ринку.

З 1 січня 2013 р. в Україні обов’язковою стала вимога щодо сертифікації імпортних ліків за стандартами GMP. На початок 2012 р. з 116 фармацевтичних компаній в Україні за стандартами GMP сертифікованими є лише 18 [9]. Поки що лише одна російська компанія змогла це зробити, ще 20 очікують своєї черги. Оскільки в Росії така сертифікація стане обов’язковою лише з 2014 р., то можна передбачити більшу готовність українських виробників до дотримання вищих вимог до якості продукції у зв’язку з більш ранньою адаптацією до стандартів GMP. Крім того, на фармацевтичному ринку Російської Федерації в 2014 р. у сертифікованих українських фармацевтичних продуктів з’являться додаткові шанси завоювати частину ринку.

Незважаючи на те, що в Україні сформувалась наукова школа мікробіології і вірусології (Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечнікова, Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В. Громашевського, Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України) має місце недостатність науково-технічного забезпечення фармацевтичної галузі: протягом 2005–2010 рр. кількість організацій, що виконують ННТР у фармацевтичній галузі зменшилась від 7 до 4, кількість фахівців-виконавців ННТР – на 51%, фінансування ННТР – на 35,6% [10]. Частка інноваційної продукції у фармацевтичному виробництві Російської Федерації становила у 2006–2010 рр. лише 4–7%.

Якщо співпрацювати в даному напрямі з іншими країнами, то доцільно обирати партнерів, які вже мають досягнення у створенні інноваційної фармацевтичної продукції.

Зокрема, вітчизняне підприємство “Дарниця” співпрацює з датською компанією NordStar Pharmashara (10% акцій), забезпечуючи виробництво 26% лікарських засобів в Україні. Підприємство “Фармак” співпрацює з французькою компанією Sanofi-Aventis, забезпечуючи лікарськими засобами 5%

ринку, збільшивши при цьому в 2012 р. обсяги продажу на 15%. Партнерами Борщагівського ХФЗ є французькі та латвійські компанії, у обсязі продажу цього підприємства 6,8% становить експорт у 10 країн, серед українських виробників частка його продукції лікарських засобів становить близько 10%. Київський вітамінний завод співпрацює з Швейцарією, Німеччиною, Великобританією, Чехією, Францією. 95% спільного україно-іспанського підприємства «Сперко Україна» належать іноземним інвесторам. Підприємство «Вітаміни» налагодило співпрацю з Японією та Ізраїлем, 16% продукції спрямовує на експорт переважно в Російську Федерацію, Молдову, Казахстан, Латвію та Туркменістан.

Співпраця з іноземними інвесторами поступово налагоджується й у галузі виробництва сироваток та вакцин: у 2010 р. почало налагоджуватись виробництво вакцин британською компанією «ГлаксоСмітКляйн» і львівською фармацевтичною компанією «Фармалайф», а у 2011 р. – французькою компанією «Санofi Пастер» і компанією ТОВ «Фармекс груп» (м. Бориспіль).

На фоні співпраці з іноземними фармацевтичними компаніями вселяє оптимізм інтеграції між вітчизняними суб'єктами господарювання галузі. Після об'єднання підприємств «Київмедпрепарат» та «Галичфарм» у фармацевтичну корпорацію «Артеріум» лише за 2011–2012 рр. її дохід зріс на 10%

Варто також зауважити, що проведення країною наукових досліджень і розробок дає можливість закріпити за її науковцями і підприємствами права інтелектуальної власності. Тому доцільно спрямувати наявні фінансові ресурси на пріоритетні напрями вітчизняних наукових досліджень і розробок. Серед таких можуть бути: налагодження власного високотехнологічного виробництва сироваток і вакцин, антибіотиків, гормонів та препаратів на їхній основі; розробка ліків для лікування рідкісних хвороб, а по-

тім ліків для лікування поширених хвороб на основі цього інноваційного продукту; налагодження в Україні повного технологічного циклу виробництва імунoproфілактичних препаратів з використанням розроблених вітчизняними вченими субстанцій; виробництво натуральних ліків, що є доцільним у зв'язку з національними традиціями і неспроможністю вітчизняних виробників конкурувати на світовому ринку у виробництві синтетичних компонентів.

Висновки. Український фармацевтичний ринок на сьогоднішній день є імпортозалежним (у 2011 р. сальдо становило -2684,3 млн дол. США). Це стосується в першу чергу наукоємних (найдорожчих) груп продукції. Співпраця в даній сфері з сильнішими (з точки зору науково-виробничого потенціалу чи фінансової підтримки) країнами може стати загрозою для вітчизняних дослідників і виробників як на внутрішньому ринку, так і на зовнішніх.

Успішним прикладом реалізації державної політики у сфері наукових досліджень у фармацевтичній галузі є «китайська модель», що передбачає урядове стимулювання іноземних фармацевтичних компаній витратити частину коштів на НДДКР на території країни пропорційно отриманим тут доходам від реалізації своєї продукції.

Укладання домовленостей між Україною та Російською Федерацією в галузі фармацевтичного виробництва не може не залежати від економічних відносин між країнами. У світлі євроінтеграційної орієнтації України та її прагнення до скорочення енергетичної залежності від Росії можна поставити під сумнів вигідність для України перспективних умов співпраці. Крім того, більша потужність російського наукового потенціалу може у процесі проведення спільних досліджень і розробок стати причиною отримання патентів саме російськими суб'єктами.

У деяких напрямках модернізації фармацевтичної галузі Україна має переваги порівняно з Російською

Федерацією. Це, у першу чергу, стосується переходу до міжнародних стандартів якості GMP. Це дає можливість вітчизняним товаровиробникам у 2013–2014 рр. конкурувати з російськими на фармацевтичному ринку країн СНД, які вже перейшли до цих стандартів (зокрема, Казахстану), і навіть на російському ринку.

Перед тим, як орієнтуватися на співпрацю з іноземними фармацевтичними компаніями і науковими устано-

вами в цій сфері, для України доцільним є налагодження співпраці вітчизняних наукових установ, органів державної влади та виробничих підприємств галузі. Це можливо за умов вузької сегментація ринку для розвитку нових виробництв і більшої концентрації ресурсів та створення великих спеціалізованих інтегрованих біофармацевтичних науково-виробничих структур (холдингів) для завоювання внутрішнього і зовнішнього ринків.

1. *United Nations Statistics Division. Standard International Trade Classification.* [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.unstats.un.org>.
2. *Official website of the European Union.* [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.europa.eu.int/comm/eurostat>.
3. *European Commission. European Statistical System* [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/portal>.
4. *Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України* [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/>.
5. *Мех О.А.* Інноваційно-соціальні аспекти розвитку фармацевтичної галузі України / О.А. Мех. – К., 2008. – 408с.
6. *Жилінська О.І., Чулак О.* Фармацевтичний ринок: Україна в контексті світових тенденцій / О.І. Жилінська, О. Чулак // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2012. – Випуск 27. – Т.1. – С. 252–259.
7. *Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України.* [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.moz.gov.ua>.
8. *Медфармконнект.* Информационный портал. [Електронний ресурс]. – URL: http://www.medfarmconnect.com/Ukrainian_market/Ukrainian_Pharmaceutical_Market.htm.
9. *Подпруджников Ю.* Стороны процесса перехода на GMP: регуляторы и промышленность – ключевые аспекты / Ю. Подпруджников // Фармацевтическая отрасль. – 2012. – № 2(31). – С. 100–105.
10. *Наукова та інноваційна діяльність в Україні в 2010 р.* Стат. зб. – К.: ДП “Інформаційно-видавничий центр Держстату України”, 2011. – 280с.

Одержано 20.06.2013

В.Б. Буторіна

Международное сотрудничество Украины в фармацевтической отрасли

В статье дана характеристика сотрудничества фармацевтических предприятий Украины с другими странами в экспортно-импортном направлении и в направлении установления партнерских отношений. Проанализированы перспективы сотрудничества в этой отрасли Украины с Российской Федерацией.